

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Александър Димитров Грозев

за реабилитационния труд на Дурим Крюезию „Сравнение на методите при замисъла и осъществяването на пълнометражния игрален филм и късометражния игрален филм", с научен ръководител доц. д-р Клавдия Камбурова, представен за придобиване на научната степен „доктор" в професионално направление 8.4 „Театрално и филмово изкуство. (Кинознание, Киноизкуство и Телевизия)"

Докторантът Дурим Крюезию представя за публична защита своята докторска теза, озаглавена „Сравнение на методите при замисъла и осъществяването на пълнометражния игрален филм и късометражния игрален филм". Не бих коментирал тромавото заглавие, в което има концептуално противоречие, родено от противопоставянето на два вида филма според тяхната продължителност. В същото време, избраната тема е интересна в контекста на съвременните тенденции във филмопроизводството и свързаните с това начини на разпространение на филмово съдържание. Текстът на дисертацията, обаче, е организиран доста непрецизно и извежда на преден план разсъждения, свързани предимно с късометражния филм. Той се превръща в естествен център на труда. Склонен съм да разбера мотивите на автора, чиято творческа практика очевидно е свързана с кратките форми.

Днес наистина се наблюдава техния ренесанс като пряко следствие от революцията в технологиите, които създадоха предпоставки за разширяване терена на творческа изява, откривайки перспектива за „непрофесионалистите", т.е. хора без специално образование или получаващи първите си знания в професията. Средствата за масова информация активно се насочиха към използване на тази продукция в търсене на обратна връзка с аудиторията, която неограничено използва наличните технически средства за аудиовизуална регистрация на движещи се образи. Този феномен революционизира и традиционните форми на кинопоказ, давайки известно предимство на т.н. „кратки форми", доскоро повече употребявани за нуждите на професионалното образование, т.е. като трамплин към класическото кино.

Оттук и стремежът на дисертанта да се опита теоретично да осмисли тема, в която се пресичат множество проблеми – организационни, технологически, художествени, идеологически и т.н. Авторът предлага своя гледна точка и методология към материята, формулирана в цялостната структура на неговия труд, която почива върху принципа на движение от по-простите наблюдения към по-сложните обобщения. Подобен принцип позволява да се търси изчерпателност на изложението, в което обект на изследване са идентични като художествено съдържание два вида филми, разделяни от автора единствено според тяхната дължина и особености от производствен характер. Една теза, по която може да се оспорва с немалко аргументи. Още повече, че от текста на дисертацията става ясно, че обобщенията, отнасящи се към „игралния" и „късометражния" филм се припокриват.

Авторът съвсем обяснимо отделя много внимание на характеристиката на т.н. „късометражен филм“. За целта той прави обстоятелствен исторически преглед, проследявайки движението от кратките форми към стандартната дължина на игралния филм. Дисертантът борави с известни факти и привежда вече утвърдени в науката наблюдения. Когато излиза от руслото на познатото, той прави опити да изведе самостоятелни обобщения, в които има дискуссионни моменти. Така например, отбелязва: „Късометражният филм установи връзка между филма, визуалните изкуства и идеите, тясно свързани с изкуството, което се превърна в постоянен източник на теми за кинематографията“. Как стои въпроса с пълнометражния игрален филм?

Или: „Създателите на късометражни филми се фокусираха предимно върху техническия аспект, докато технологията не започна да напредва допълнително. След 50-те години на XX век има повече творчески филми, които носят нови форми и подходи, като в този случай филмът много напредва, постигайки изтънченост в начина на заснемане на филмите.

Тук не се наемам да коментирам. Предполагам, че ограничените езикови умения автора го водят до подобни заключения, в които липсва елементарна аргументация и на моменти направо се разминават с логиката. Той буквално затъва в непомерно голямо количество позната информация, която е усвоявал за нуждите на дисертацията си. Приведени са цитати от различни изследователи, с които очевидно авторът е съгласен. Липсата на коментари, както и опити чуждите мисли да бъдат осмислени, превръщат тези цитати в изкуствени орнаменти без научна или познавателна стойност. Ето един от тях за илюстрация: От появата си през 50-те години на миналия век художественият шорт демонстрира по-голям набор от истории и естетически стратегии, отколкото класическият късометражен и, може би, пълнометражен художествен филм.

Има още много примери, които будят желание за спор, защото зад тях не стоят научни аргументи и убедителни доказателства. Смятам, че примерът с Норман МакЛарън е напълно неподходящ, защото този творец работи в съвсем друг вид кино – анимационното и единствената допирна точка с темата на дисертацията е дължината на произведенията му.

Когато авторът се придържа към логиката на своите разсъждения, той е точен в изводите. Неговите наблюдения за ролята на телевизията за ренесанса на кратки форми са верни. В същото време, обаче, дисертантът вместо да се концентрира върху по-задълбочената обосновка на своята теза, той предпочита да я разширява в най-различни посоки. Той привежда примери из историята на съвременното немско кино и по-специално за творците от кръга на т.н. „Манифест от Оберхаузен“, подхвърля темата за феминизма в съвременното кино, пришива към изложението филми на Люк Бесон, Абас Киаростами, Алън Кларк, намесва появата на DVD технологията, цитира произведения на множество съвременни автори на късометражни филми. Несъмнено, информацията, с която дисертантът борави, сама за себе си е интересна като фактология, но в неговия труд тя е поднесена несистематизирано и не работи в желаната посока.

По-стройна като изложение е частта от дисертацията, която се занимава с видовете късометражни филми. В нея авторът правилно разграничава „художествения“ от „документалния“ и „експерименталния“ филм, дефинирайки особеностите на

кинематографичния език и изразност във всеки един от тези видове. Но в желанието си да блесне с осведоменост той намесва в класификациите анимацията и видеоискуството, които са различен вид творчество, макар и с техническите средства на кинематографа. Това излишно затлачва труда с ненужни разсъждения, отдалечавайки го от основната тема.

Частта, озаглавена „късометражен филм“, е най-цялостния фрагмент от дисертацията, в който личи самостоятелният характер на изследването. Още повече, че авторът привежда непознати за нас факти от практиката на киното в Косово. Авторските анализи на отделни произведения са интересни и издават наличие на изследователски умения. Бих препоръчал на автора да раздели тази част от изложението на няколко самостоятелни раздела, които да включат наблюденията му върху начина на финансиране и производство, участието във фестивали и тяхната характеристика, както и дейността на Косовския национален филмов център. Всичко това ще придаде повече стройност на изложението.

Най-значима стойност има частта, която е посветена на развитието на киното в Косово, на системата на специализираното образование, фестивалите и пр. подробности от кинематографичния живот на страната. Тя съдържа непознати за нас факти и може да бъде отправна точка в търсенията на други изследователи, защото изчерпателната информация е добра основа за бъдещи по-обстойни и задълбочени обобщения. Наистина, основната част от тази информация е разхвърлена и в друг раздел на дисертацията, посветена на игралното кино, неговите художествени особености, начини на комуникация с публиката и т.н. В тази глава, освен всичко друго, много място е отредено на драматургичната структура и особеностите при изграждането на филмов разказ. Авторът се позовава на различни изследователи, търсейки формулите, по които се структурира един сценарен текст. Личи осведомеността на дисертанта, който е работил с различни източници на информация, която той се опитва да систематизира. Това се отнася и до частта, в която се анализират различните жанрове в киното.

В главата, посветена на социализацията на даден филм, внимание заслужават конкретните примери с драматургичната разработка на сюжета на филма „Фамиля“. Дисертантът е изчерпателен и убедителен в своите разсъждения, защото се опира изцяло върху собствения си опит по създаването на този филм. Проследен е цялостният процес – от разработката на сценария, през подготвителния период, процеса на снимки и постпродукцията до реализацията на проекта в кинорежата и фестивалите. Практическият смисъл на изложените факти и обстоятелства е очевиден, защото той визира неща, които биха били от полза за много колеги на дисертанта, особено тези, които тепърва ще се реализират като творци. Не е случайно и отделянето на самостоятелен раздел, който разкрива перипетиите и специфичните особености, свързани с финансирането на една продукция и нейното извеждане до успешен завършек.

Към дисертацията са включени няколко интервюта с известни косоварски режисьори, които хвърлят допълнителна светлина върху развитието на кинематографичния процес в Косово и сами за себе си имат документална стойност, но не обогатяват научно труда.

Дисертацията оставя противоречиви впечатления. От една страна е видна силната амбиция на автора да бъде възможно най-изчерпателен в представянето на тезите си. Това го кара да привежда обилие от подробности от информационно естество, някои от които заимствани от популярни справочни издания. В същото време композицията на дисертацията е

нарушена, защото в нея липсва ясно изразена централна проблемно-тематична ос. За сметка на това са разпиляни фрагменти с различни акценти. Силата на текста е там, където авторът изхожда от своя опит като режисьор и се концентрира върху основните теми на изследването си. Това са и най-интересните за четене страници, в които има елементи от приносен характер. Като цяло трудът оставя впечатление за недоработеност, за липса на докрай изведени и убедително защитени научни тези.

Посочените недостатъци на изследването не бива да омаловажават усилията на дисертанта, който все пак успява да защити с известни условия предварително поставените си задачи. Не бива да подминаваме и познавателния характер на една част от поднесената от него непозната у нас информация. Смятам, обаче, че само това е недостатъчно за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ на представената за защита дисертация на Дурим Крюезию, която не покрива академичните изисквания към подобен труд.

Проф. Александър Грозев

София, 05 юли 2021 год.

OPINION

by Prof. Dr. Alexander Dimitrov Grozev

for the habilitation work of Durim Cruesiu "Comparison of the methods in the design and implementation of feature film and short feature film", with supervisor Assoc. Prof. Dr. Klavdia Kamburova, presented for the degree of "Doctor" in the professional field 8.4 "Theatrical and film art. (Film Studies, Film Art and Television) ”

Doctoral student Durim Cruesiu presents for public defense his doctoral thesis entitled "Comparison of methods in the design and implementation of feature film and short feature film." I would not comment on the clumsy title, in which there is a conceptual contradiction born of the opposition of two types of films according to their duration. At the same time, the chosen topic is interesting in the context of current trends in film production and related ways of distributing film content. The text of the dissertation, however, is organized rather imprecisely and brings to the fore reflections, mainly related to the short film. It becomes a natural center of labor. I tend to understand the motives of the author, whose creative practice is obviously related to the short forms.

Today is really their renaissance as a direct consequence of the revolution in technology, which created the preconditions for expanding the field of creative expression, opening a perspective for "non-professionals", ie. people without special education or receiving their first knowledge in the profession. The media actively focused on the use of this production in search of feedback from the audience, which makes unlimited use of the available technical means for audiovisual registration of moving images. This phenomenon also revolutionizes the traditional forms of film screening, giving a certain advantage to the so-called "Short forms", until recently more used for the needs of vocational education, ie. as a springboard to classical cinema.

Hence the aim of the dissertation to try to theoretically make sense of a topic in which many problems intersect - organizational, technological, artistic, ideological, etc. The author offers his point of view and methodology to the matter, formulated in the overall structure of his work, which is based on the principle of movement from simpler observations to more complex generalizations. Such a principle allows to seek the completeness of the exhibition, in which the object of study are identical as artistic content two types of films, separated by the author only according to their length and features of production nature. A thesis on which it can be challenged with quite a few arguments. Moreover, it is clear from the text of the dissertation that the summaries related to the "feature" and "short" film overlap.

The author quite understandably pays a lot of attention to the characteristics of the so-called "short film". To this end, he makes a detailed historical review, tracing the movement from the short forms to the standard length of the feature film. The dissertation handles certain facts and brings observations already established in science. When he goes out of his way, he tries to bring out independent summaries in which there are moments of discussion. For example, he notes: "Short film has established a link between film, the visual arts and ideas closely linked to art, which has become a constant source of themes for cinema." What about the feature film?

I suppose that the author's limited language skills lead him to similar conclusions, in which there is a lack of elementary argumentation and at times they directly diverge from logic. He literally sinks into a disproportionate amount of familiar information that he has assimilated for the purposes of his dissertation. Quotes from various researchers are given, with which the author apparently agrees. The lack of comments, as well as attempts to make other people's thoughts meaningful, turn these quotes into artificial ornaments without scientific or cognitive value. Here's one to illustrate: Since its inception in the 1950s, the art short has demonstrated a wider range of stories and aesthetic strategies than the classic short and, perhaps, feature film.

There are many more examples that arouse desire for controversy because there are no scientific arguments and convincing evidence behind them. I think the example of Norman McLaren is completely inappropriate, because this artist works in a completely different kind of cinema - animation and the only point of contact with the topic of the dissertation is the length of his works.

When the author adheres to the logic of his reasoning, he is accurate in his conclusions. His observations about the role of television in the renaissance of short forms are correct. At the same time, however, the dissertation, instead of concentrating on a more in-depth justification of his thesis, he prefers to expand it in various directions. He gives examples from the history of modern German cinema and in particular about the artists from the circle of the so-called The Oberhausen Manifesto brings together the theme of feminism in contemporary cinema, sews films by Luke Besson, Abbas Kiarostami, Alan Clark, intervenes with the advent of DVD technology, and cites works by many contemporary short film authors. Undoubtedly, the information that the dissertation handles is interesting in itself as a fact, but in his work it is presented unsystematically and does not work in the desired direction.

The part of the dissertation, which deals with the types of short films, is more slender as an exhibition. In it, the author correctly distinguishes "artistic" from "documentary" and "experimental" film, defining the features of cinematic language and expression in each of these types. But in his desire to shine with awareness, he intervenes in the classifications of animation and video art, which are a different kind of creativity, albeit with the technical means of cinema. This unnecessarily overwhelms the work with unnecessary reasoning, distancing it from the main topic.

The part entitled "short film" is the most complete fragment of the dissertation, which shows the independent nature of the study. Moreover, the author cites facts unknown to us from the practice of cinema in Kosovo. The author's analyzes of individual works are interesting and reveal the presence of research skills. I would recommend the author to divide this part of the exhibition into several separate sections, which will include his observations on the way of financing and production, participation in festivals and their characteristics, as well as the activities of the Kosovo National Film Center. All this will give more harmony to the exhibition.

The most significant part is the part dedicated to the development of cinema in Kosovo, the system of specialized education, festivals and other details of the cinematographic life of the country. It contains facts unknown to us and can be a starting point in the search for other researchers, because comprehensive information is a good basis for future more comprehensive and in-depth summaries. Indeed, the main part of this information is scattered in another section of the dissertation, dedicated to feature film, its artistic features, ways of communicating with the audience, etc. In this chapter, among other things, much space is devoted to the dramatic structure

and features of the construction of a film story. The author refers to various researchers, looking for the formulas by which a script text is structured. The awareness of the dissertation, which has worked with various sources of information, which he tries to systematize, is evident. This also applies to the part in which the different genres in cinema are analyzed.

In the chapter dedicated to the socialization of a film, the specific examples with the dramatic development of the plot of the film "Family" deserve attention. The dissertation is comprehensive and convincing in its reasoning, because it relies entirely on its own experience in making this film. The entire process was followed - from the development of the script, during the preparation period, the process of photography and post-production to the realization of the project in the cinema network and festivals. The practical meaning of the stated facts and circumstances is obvious, because it refers to things that would be useful for many colleagues of the dissertation, especially those that are yet to be realized as artists. It is no coincidence that the separation of an independent section, which reveals the vicissitudes and specific features associated with the financing of a production and its bringing to a successful conclusion.

The dissertation includes several interviews with famous Kosovo directors, which shed additional light on the development of the cinematographic process in Kosovo and have documentary value for themselves, but do not enrich the work scientifically.

The dissertation leaves contradictory impressions. On the one hand, the author's strong ambition to be as comprehensive as possible in presenting his theses is evident. This leads him to bring an abundance of details of an informative nature, some of which are borrowed from popular reference publications. At the same time, the composition of the dissertation is disturbed because it lacks a clear central problem-thematic axis. On the other hand, fragments with different accents are scattered. The power of the text is where the author draws on his experience as a director and concentrates on the main topics of his research. These are also the most interesting pages to read, in which there are elements of a contributing nature. In general, the work leaves the impression of incompleteness, of the lack of fully derived and convincingly defended scientific theses.

These shortcomings of the study should not belittle the efforts of the dissertation, which still manages to defend with some conditionality its pre-set tasks. We should not overlook the cognitive nature of a part of the information presented by him unknown in our country. However, I believe that this alone is not enough to award the scientific and educational degree of "doctor" to the dissertation presented for defense by Durim Cruesiu, which does not meet the academic requirements for such work.

Prof. Alexander Grozev

July 5, 2021